

ΕΞΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Συμφωνία με τους εταίρους για να μην ανακοπεί η ανάκαμψη και να ενισχυθεί η ανάπτυξη

Το 2014, για πρώτη φορά μετά από έξι χρόνια μεγάλης ύφεσης, ανακόπηκε η πτώση και σημειώθηκαν θετικοί ρυθμοί μεταβολής της οικονομικής δραστηριότητας. Με βάση τα δεδομένα αυτά, σε συνδυασμό με την εξάλειψη των μεγάλων ελλειμμάτων του Δημοσίου και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, καθώς και με την πραγματοποίηση σημαντικών μεταρρυθμίσεων, μπορεί να υποστηριχθεί ότι υπάρχουν πλέον βασικές προϋποθέσεις προκειμένου η ελληνική οικονομία να εξέλθει οριστικά από την κρίση και να προχωρήσει σε ταχεία ανάπτυξη στο άμεσο μέλλον.

Ωστόσο, η αισιόδοξη αυτή προοπτική σκιάζεται από μια παρατεταμένη περίοδο αβεβαιότητας που κορυφώθηκε τις τελευταίες εβδομάδες. Η απόφαση του Eurogroup της 20ής Φεβρουαρίου για την παράταση της δανειακής σύμβασης και η έγκριση των ελληνικών προτάσεων για μεταρρυθμίσεις στο Eurogroup της 24ης Φεβρουαρίου περιορίζουν την αβεβαιότητα και δίνουν στη νέα κυβέρνηση τη δυνατότητα να ολοκληρώσει μεταρρυθμίσεις που εκκρεμούν, θέτοντας παράλληλα τις δικές της προτεραιότητες. Οι αποφάσεις αυτές είναι θετικές, διότι αποτρέπουν μια ρήξη με τους εταίρους που θα είχε ανυπολόγιστες συνέπειες για την ελληνική οικονομία και όχι μόνο. Για να εκμεταλλευθούμε όμως αυτό το παράθυρο ευκαιρίας, πρέπει να συνεχιστούν οι διαπραγματεύσεις με τους εταίρους σε πνεύμα συνεργασίας και εμπιστοσύνης για να καταλήξουμε σύντομα σε μια αμοιβαίως επωφελή τελική συμφωνία. Την κρίσιμη αυτή στιγμή απαιτείται συντεταγμένη εθνική προσπάθεια, σε στενή συνεργασία με τους ευρωπαϊκούς και διεθνείς θεσμούς, για να διασφαλιστούν οι θυσίες των Ελλήνων πολιτών και να συνεχιστεί η ανασυγκρότηση της οικονομίας με στόχο τη διατηρήσιμη ανάπτυξη. Η Τράπεζα της Ελλάδος από την δική της πλευρά θα συμβάλει με όλες τις δυνάμεις της σ' αυτή την προσπάθεια.

Ανάκαμψη της οικονομίας το 2014 σε περιβάλλον αποπληθωρισμού

Το έτος 2014 σηματοδοτεί την επιστροφή της οικονομικής δραστηριότητας σε θετικούς ρυθμούς μεταβολής μετά από έξι έτη συνεχούς και βαθιάς οικονομικής κρίσης, που αποτιμώνται σε σωρευτική υποχώρηση του ΑΕΠ πάνω από 25%. Τα δημοσιευμένα τριμηνιαία στοιχεία του ΑΕΠ δείχνουν σαφή αποκλιμάκωση της ύφεσης από το α' τρίμηνο του 2014, με αποτέλεσμα στο σύνολο του έτους να καταγράφεται θετικός ρυθμός μεγέθυνσης της τάξεως του 0,8%, για πρώτη φορά μετά το 2007. Κινητήριες δυνάμεις αυτής της εξέλιξης ήταν η αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών και η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης. Συγκεκριμένα, στο διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2014:

- Οι **εξαγωγές** αυξήθηκαν κατά 8,4%, σε μεγάλο βαθμό λόγω της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας. Οι τουριστικές υπηρεσίες και η ναυτιλία είναι βασικοί τομείς που παρουσίασαν ισχυρή επεκτατική εξαγωγική δυναμική.

- Η **ιδιωτική κατανάλωση** αυξήθηκε κατά 1,5%, υποστηριζόμενη από τη σταθεροποίηση του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος, τη μείωση του γενικού επιπέδου των τιμών, αλλά και τη μείωση της αβεβαιότητας.

Σημαντικές θετικές εξελίξεις αποτελούν επίσης η **ανάκαμψη της συνολικής απασχόλησης κατά 0,3%** και της μισθωτής απασχόλησης κατά 2,3%, ενώ ο αριθμός των ανέργων μειώθηκε κατά 3,3%, για πρώτη φορά μετά το 2008. Παρά ταύτα, το ποσοστό ανεργίας παραμένει υψηλό και είναι το υψηλότερο στην ΕΕ. Επιπλέον, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων συνεχίζει να αυξάνεται, με κίνδυνο να απαξιωθεί ένα μεγάλο μέρος των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού.

Το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος μειώθηκε περαιτέρω το 2014, λόγω της αύξησης της παραγωγικότητας και της μείωσης των εργοδοτικών ασφαλιστικών εισφορών, συμβάλλοντας στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Η διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας παρουσιάζει ενδείξεις βελτίωσης από το 2013. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα ανέβηκε στην 81η από την 91η θέση το 2012 στο δείκτη παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας του World Economic Forum, ενώ σύμφωνα με το δείκτη "ευχέρειας του επιχειρείν" της Παγκόσμιας Τράπεζας, η Ελλάδα ανέβηκε στην 61η από την 65η και 89η θέση αντιστοίχως τα δύο αμέσως προηγούμενα έτη. Ωστόσο, η πρόσβαση στη χρηματοδότηση, η γραφειοκρατία και το συνεχώς μεταβαλλόμενο φορολογικό περιβάλλον παραμένουν πλέον τα σημαντικότερα εμπόδια στη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων.

Η υπερκάλυψη του δημοσιονομικού στόχου (όσον αφορά την επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος) του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής (ΠΟΠ) κατά 1,2% του ΑΕΠ το 2013 αποτέλεσε σημαντική παρακαταθήκη, θέτοντας στέρεες βάσεις για την εκπλήρωση του δημοσιονομικού στόχου το 2014 για τρίτο συναπτό έτος. Εντούτοις, το τελικό δημοσιονομικό αποτέλεσμα της γενικής κυβέρνησης για το 2014 υπόκειται σε επισφάλειες, που σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με τις αβεβαιότητες των τελευταίων εβδομάδων του έτους σε συνδυασμό με την οπισθοβαρή κατανομή των εσόδων. Οι αβεβαιότητες αυτές έχουν ενταθεί μετά την ολοκλήρωση της εκτέλεσης του κρατικού προϋπολογισμού του 2014, η οποία κατέγραψε σημαντικές αποκλίσεις στο σκέλος των φορολογικών εσόδων, ειδικότερα κατά το μήνα Δεκέμβριο.

Οι συνολικές επενδύσεις παραμένουν ιδιαίτερα χαμηλές, παρά την αύξηση των δημοσίων επενδύσεων, αντανakλώντας τη μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων κυρίως λόγω του περιορισμού της τραπεζικής χρηματοδότησης και του υψηλού κόστους δανεισμού. Η πτώση των ιδιωτικών επενδύσεων εντοπίζεται ιδίως στις επενδύσεις σε κατοικίες, ενώ οι παραγωγικές επιχειρηματικές επενδύσεις έχουν αρχίσει να δείχνουν σημάδια ανάκαμψης. Η αναιμική αύξηση των επενδύσεων κατά 1% το γ' τρίμηνο του 2014, που παρατηρήθηκε για πρώτη φορά μετά το 2008, πιθανώς σηματοδοτεί ανάκαμψη των επενδύσεων η οποία ενδέχεται να συνεχιστεί τα επόμενα έτη.

Διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές

Οι συνθήκες στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές συνέχισαν να βελτιώνονται κατά τη διάρκεια του α' εξαμήνου του 2014. Σταδιακά ωστόσο, από το γ' τρίμηνο του 2014, η αύξηση της επενδυτικής αβεβαιότητας για τον τραπεζικό τομέα των χωρών της ζώνης του ευρώ, οι ενδείξεις εξασθένησης της οικονομικής δραστηριότητας στη ζώνη του ευρώ, καθώς και η επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας, οδήγησαν σε αύξηση της μεταβλητότητας στις ευρωπαϊκές αγορές κεφαλαίων.

Υπό αυτές τις συνθήκες και δεδομένων των δυσμενών ειδικών παραγόντων στην αποτίμηση των ελληνικών κρατικών ομολόγων (που σχετιζόνταν κυρίως με αβεβαιότητες όσον αφορά τις πολιτικές εξελίξεις), οι αποδόσεις των ελληνικών κρατικών ομολόγων αυξήθηκαν σημαντικά και επέστρεψαν στα επίπεδα που είχαν παρατηρηθεί το γ' τρίμηνο του 2013. Οι εξελίξεις στην αγορά των ομολόγων των ελληνικών μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων ήταν επίσης αρνητικές το 2014. Κατά τη μεγαλύτερη διάρκεια του έτους, οι αποδόσεις των ομολόγων των ελληνικών μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων εμφάνισαν μεταβολές σε συνάφεια με εκείνες των αντίστοιχων ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, οι οποίες έχουν καλύτερη πιστοληπτική διαβάθμιση. Όμως από τα τέλη Οκτωβρίου αποσυνδέθηκαν από τις αποδόσεις των ευρωπαϊκών εταιρικών ομολόγων και ακολούθησαν την έντονα ανοδική εξέλιξη των αποδόσεων των ελληνικών κρατικών ομολόγων.

Οι εξελίξεις στην αγορά μετοχών στην Ελλάδα ήταν επίσης αρνητικές το 2014, αν και όχι καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Η υποχώρηση των τιμών των μετοχών στο Χρηματιστήριο Αθηνών ήταν σημαντική, ιδίως των τίτλων των τραπεζών, παρά την επιβεβαίωση της κεφαλαιακής τους επάρκειας στο πλαίσιο της πρόσφατης Συνολικής Αξιολόγησης από την ΕΚΤ του τραπεζικού συστήματος των χωρών-μελών της ζώνης του ευρώ.

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα παραμένει ισχυρό παρά τους κλυδωνισμούς

Η ενίσχυση της κεφαλαιακής βάσης και της προ προβλέψεων κερδοφορίας, οι πρώτες ενέργειες στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης του ζητήματος των δανείων σε καθυστέρηση και η ενεργοποίηση, από τις 4 Νοεμβρίου 2014, του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού (ΕΕΜ) αποτέλεσαν τις βασικές εξελίξεις για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2014.

Ειδικότερα, στις αρχές του 2014 δημοσιεύθηκαν τα αποτελέσματα της προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων που είχε διοργανωθεί από την Τράπεζα της Ελλάδος, γεγονός που διευκόλυνε (παράλληλα με την αποκλιμάκωση των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων) τις τράπεζες να αντλήσουν πόρους από τις αγορές κεφαλαίων, ενώ προς τα τέλη του έτους ολοκληρώθηκε η Συνολική Αξιολόγηση της ΕΚΤ, η οποία επανεπιβεβαίωσε την επάρκεια της κεφαλαιακής βάσης των συστημικών ελληνικών τραπεζών.

Παρά τις θετικές εξελίξεις, το τραπεζικό σύστημα συνεχίζει να αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις, με κυριότερη την ανάγκη αντιμετώπισης των προβληματικών δανείων. Ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων διατηρήθηκε σε ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο (Σεπτέμβριος 2014: 34,2%, Δεκέμβριος 2013: 31,9%). Θετικές ωστόσο εξελίξεις αποτέλεσαν η αισθητή επιβράδυνση που παρατηρήθηκε στο ρυθμό δημιουργίας νέων δανείων σε καθυστέρηση και η σημαντική αύξηση του ποσοστού κάλυψης των δανείων σε καθυστέρηση από συσσωρευμένες προβλέψεις.

Τέλος, από τις 4 Νοεμβρίου 2014 ενεργοποιήθηκε ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός (ΕΕΜ), δηλαδή το νέο σύστημα τραπεζικής εποπτείας το οποίο αποτελείται από μία υπερεθνική αρχή, την ΕΚΤ, και τις αρμόδιες εθνικές αρχές των συμμετεχουσών χωρών. Οι φορείς αυτοί συνεργάζονται βάσει ενιαίας δέσμης κανόνων και στο πλαίσιο των Μικτών Εποπτικών Ομάδων, οι οποίες ορίζονται για κάθε συστημική τράπεζα και στις οποίες συμμετέχουν στελέχη της ΕΚΤ και των εθνικών αρμόδιων αρχών. Η ΕΚΤ ασκεί άμεση εποπτεία σε 120 σημαντικούς τραπεζικούς ομίλους, συμπεριλαμβανομένων και των τεσσάρων ελληνικών συστημικών τραπεζών. Η άμεση εποπτεία θα περιλαμβάνει εξέταση των δανειοδοτικών, δανειοληπτικών και επενδυτικών δραστηριοτήτων των τραπεζών και γενικότερα της συμμόρφωσής τους προς το ευρωπαϊκό και εθνικό εποπτικό δίκαιο.

Η απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ της 4ης Φεβρουαρίου 2015 (για άρση της εξαίρεσης της χρεογράφων που έχει εκδώσει ή εγγυηθεί το Ελληνικό Δημόσιο από τις προϋποθέσεις ελάχιστης πιστωτικής διαβάθμισης για την αποδοχή τους ως εξασφαλίσεων κατά τις πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος) δεν δημιουργεί προβλήματα ρευστότητας στο τραπεζικό σύστημα, καθώς το τραπεζικό σύστημα έχει ανασυγκροτηθεί σε νέες υγιείς βάσεις, έχει επαρκή κεφαλαιακή βάση και μπορεί να αντλήσει ρευστότητα από την Τράπεζα της Ελλάδος με το μηχανισμό της έκτακτης χρηματοδότησης (ELA), αν και με σημαντικά υψηλότερο κόστος. Η απόφαση αυτή θα επανεξεταστεί σύντομα και αναμένεται να ανακληθεί, όπως συνέβη και σε προηγούμενες ανάλογες περιπτώσεις, εφόσον υλοποιείται επιτυχώς η πρόσφατη συμφωνία της Ελλάδας με το Eurogroup και τους τρεις θεσμούς.

Θετικές προοπτικές για το 2015

Με βάση τα μέχρι σήμερα δεδομένα, **εκτιμάται θετικός ρυθμός μεγέθυνσης το 2015**, ενώ προβλέπεται να επιταχυνθεί το 2016. Τα βασικά στοιχεία αβεβαιότητας ως προς την προοπτική της οικονομικής δραστηριότητας μεσοπρόθεσμα εντοπίζονται στην υλοποίηση της μεταβατικής συμφωνίας με τους εταίρους μας, στην πιθανή χειροτέρευση των δημοσιονομικών συνθηκών και στη χαλάρωση στην εφαρμογή των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

Αν περιοριστούν οι αβεβαιότητες αυτές, η οικονομία μπορεί και αναμένεται να συνεχίσει την πορεία ανάκαμψης και το 2015. Ειδικότερα, οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και η ιδιωτική κατανάλωση θα δώσουν ώθηση στην οικονομία, ενώ και η άνοδος των επιχειρηματικών επενδύσεων θα συνδράμει στην ίδια κατεύθυνση.

Οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών αναμένεται να συνεχίσουν να αποτελούν έναν από τους πυλώνες ανάπτυξης και το 2015, λόγω της αναμενόμενης βελτίωσης του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος, με επιτάχυνση των ρυθμών ανάπτυξης τόσο στις αγορές της ΕΕ όσο και στις λοιπές αγορές, και της ενίσχυσης του παγκόσμιου εμπορίου. Επίσης θετικά θα συμβάλει και η περαιτέρω βελτίωση της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας και ενδεχομένως της ανταγωνιστικότητας κόστους, σε συνδυασμό αφενός με την αποκατάσταση της ομαλής πρόσβασης των ελληνικών επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση και αφετέρου με τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Η εξέλιξη του διαθέσιμου εισοδήματος, η μείωση του γενικού επιπέδου των τιμών, αλλά και η μείωση της αβεβαιότητας, εκτιμάται ότι θα επηρεάσουν θετικά την καταναλωτική δαπάνη κατά τη διάρκεια του 2015. Συνεπώς εκτιμάται ότι η ιδιωτική κατανάλωση στο σύνολο του έτους θα αυξηθεί, συνεπικουρούμενη και από την πτώση των τιμών του πετρελαίου, η οποία αναμένεται ότι θα ενισχύσει το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των ελληνικών νοικοκυριών.

Στη θετική προοπτική των επενδύσεων εκτιμάται ότι θα συνεισφέρουν: (α) η αξιοποίηση από τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα και τις επιχειρήσεις της ρευστότητας του ΕΣΠΑ και των συγχρηματοδοτήσεων και εγγυοδοσιών της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ) και του Εθνικού Ταμείου Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ΕΤΕΑΝ), (β) η περαιτέρω πρόοδος των έργων υποδομής — κυρίως στους τέσσερις μεγάλους αυτοκινητοδρόμους — αλλά και η δυναμική των συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ), που προσδίδουν άμεσο αναπτυξιακό αποτέλεσμα και κινητοποιούν επενδυτικούς πόρους στη βιομηχανία υλικών και στις υποστηρικτικές υπηρεσίες, (γ) το Ευρωπαϊκό Επενδυτικό Σχέδιο που δρομολογείται από κοινού από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την ΕΤΕπ μέσω της δημιουργίας ενός Ευρωπαϊκού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων, καθώς και (δ) η εξαιρετικά διευκολυντική ενιαία νομισματική πολιτική, η οποία αναμένεται να συμβάλει στη βελτίωση των συνθηκών χρηματοδότησης των υγιών επιχειρήσεων. Η υλοποίηση του στόχου των 6,4 δισεκ. ευρώ του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων για το 2015 θα συντελέσει επίσης στη θετική εξέλιξη των επενδύσεων.

Επιπροσθέτως, σημαντική δυναμική στο επενδυτικό κλίμα θα μπορούσε να προσδώσει και η ολοκλήρωση σημαντικών ιδιωτικοποιήσεων. Όπως έχει αναφερθεί και στο παρελθόν, οι ιδιωτικοποιήσεις εκείνες που συνιστούν ταυτόχρονα παραγωγικές ξένες άμεσες επενδύσεις μπορούν να συμβάλουν στην εισαγωγή τεχνογνωσίας, στον εκσυγχρονισμό και στην αύξηση της αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων που ιδιωτικοποιούνται, στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και στην ενίσχυση της εξωστρέφειας της οικονομίας, αλλά και στον περιορισμό των δανειακών αναγκών του Ελληνικού Δημοσίου και — τελικά — στη μείωση του δημόσιου χρέους μεσοπρόθεσμα.

Η ανάκαμψη είναι εύθραυστη και δεν επιτρέπεται εφησυχασμός

Όπως προαναφέρθηκε, βασικά στοιχεία αβεβαιότητας για τις προοπτικές της οικονομικής δραστηριότητας μεσοπρόθεσμα είναι η ολοκλήρωση της μεταβατικής συμφωνίας με τους εταίρους της χώρας και η χαλάρωση που παρατηρείται στα πεδία του προϋπολογισμού και των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Σαφείς ενδείξεις της αβεβαιότητας παρατηρήθηκαν ήδη στους δείκτες οικονομικού κλίματος, οι οποίοι φάνηκε να χάνουν τη θετική δυναμική τους κατά τους τελευταίους μήνες του 2014 και τον Ιανουάριο του 2015, αλλά και στην εκτέλεση του προϋπολογισμού που παρουσίασε απόκλιση έναντι των στόχων το Δεκέμβριο του 2014 και τον Ιανουάριο του 2015. Ο χαμηλότερος του προσδοκώμενου ρυθμός μεγέθυνσης στην οικονομία της ζώνης του ευρώ, καθώς και οι γεωπολιτικοί κίνδυνοι, αποτελούν επιπλέον δυνητικούς παράγοντες αβεβαιότητας. Αντίθετα, η περαιτέρω μείωση των τιμών του πετρελαίου, η εξαιρετικά διευκολυντική νομισματική πολιτική της ΕΚΤ που επενεργεί προς την κατεύθυνση της βελτίωσης των συνθηκών χρηματοδότησης, η πιθανή ανάκαμψη των ιδιωτικών επενδύσεων μετά την εξάλειψη της οικονομικής αβεβαιότητας, καθώς επίσης και η διολίσθηση του ευρώ, προσδοκάται ότι θα έχουν θετικές συνέπειες στην εγχώρια οικονομική δραστηριότητα.

Υιοθέτηση εθνικής αναπτυξιακής πολιτικής με έμφαση στις μεταρρυθμίσεις, για την οριστική έξοδο από την κρίση και την επίτευξη διατηρήσιμης ανάπτυξης

Η θετική πορεία των μακροοικονομικών μεγεθών το 2014 και οι αισιόδοξες προοπτικές είναι απόρροια σημαντικών αλλαγών που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια με ορατά επωφελή αποτελέσματα, αλλά και σοβαρές αρνητικές παρενέργειες. Στα επιτεύγματα περιλαμβάνονται η αποκατάσταση της δημοσιονομικής ισορροπίας, καθώς και η ουσιαστική εξάλειψη του ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, η οποία εν μέρει αντανάκλασε τη μεγάλη

υποχώρηση της εγχώριας καταναλωτικής και επενδυτικής ζήτησης και εν μέρει τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Επίσης, προχώρησαν ορισμένες διαρθρωτικές αλλαγές στη λειτουργία του κράτους, έγιναν βήματα εκσυγχρονισμού του φορολογικού συστήματος και των φοροεισπρακτικών μηχανισμών και άρχισε η διεύρυνση της φορολογικής βάσης. Από την άλλη πλευρά όμως, τα θετικά αποτελέσματα είχαν υψηλό κόστος για την οικονομία και την κοινωνία, σε όρους εισοδημάτων, απασχόλησης και ανθρώπινου και πάγιου κεφαλαίου.

Οι βασικές αλλαγές πρέπει να διατηρηθούν και να εμπεδωθούν, γιατί αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο της προσδοκώμενης στροφής σε ένα νέο, εξωστρεφές αναπτυξιακό πρότυπο. Γι' αυτό πρέπει να εξαλειφθούν οι αβεβαιότητες και να αποσοβηθούν οι κίνδυνοι που θα μπορούσαν να ακυρώσουν τη μεγάλη πρόοδο που έχει επιτευχθεί και να υπονομεύσουν την ανάπτυξη. Οι μεγάλες θυσίες που κατέβαλε η ελληνική κοινωνία δεν πρέπει να πάνε χαμένες.

Σημαντικά ζητήματα που βρίσκονται σε εξέλιξη την περίοδο αυτή είναι οι συνεχιζόμενες διαπραγματεύσεις με τους εταίρους και η διασφάλιση συνθηκών ομαλής χρηματοδότησης της ελληνικής οικονομίας και του τραπεζικού συστήματος.

Το κύριο στοιχείο που θα διευκολύνει την ολοκλήρωση της συμφωνίας είναι η πρόοδος στην υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων που εκκρεμούν. **Σημειωτέον ότι οι εναπομείνουσες υποχρεώσεις είναι συγκριτικά περιορισμένες και έχουν χαμηλό κόστος σε σχέση με τον τεράστιο όγκο των αλλαγών που εφαρμόστηκαν τα τελευταία χρόνια και το βαρύ τίμημα που έχει ήδη καταβάλει η ελληνική κοινωνία.** Με την ολοκλήρωση των μεταρρυθμίσεων η οικονομία έχει μπροστά της μόνο οφέλη. Βεβαίως η χώρα πρέπει στη συνέχεια να εφαρμόσει δικό της πρόγραμμα περαιτέρω μεταρρυθμίσεων για να διασφαλιστούν η διατηρήσιμη ανάπτυξη και η κοινωνική ευημερία.

Αν τηρήσουμε τις δεσμεύσεις που αναλάβαμε, οι εταίροι από την πλευρά τους θα πρέπει να επαναβεβαιώσουν την απόφασή τους για ελάφρυνση του χρέους που είχε εκφραστεί ρητά στη σύνοδο του Eurogroup της 27ης Νοεμβρίου 2012. Η ελάφρυνση του χρέους με μεθόδους που είχαν επίσης προβλεφθεί σε εκείνο το Eurogroup ή και με άλλες, θα ενδυναμώνει τις αναπτυξιακές προοπτικές της οικονομίας, υπό τον όρο βέβαια ότι η οικονομική πολιτική θα παραμείνει προσηλωμένη στη δημοσιονομική προσαρμογή, στην επίτευξη πρωτογενών πλεονασμάτων και στις μεταρρυθμίσεις που προωθούν την παραγωγική επανεκκίνηση. Η ελάφρυνση του χρέους θα επιτρέψει τη σταδιακή μείωση των απαιτούμενων υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων που αποστερούν αναπτυξιακούς πόρους από την οικονομία. Επιπρόσθετα, η ελάφρυνση του δημόσιου χρέους που αποφασίστηκε τότε ενείχε και μία δεύτερη διάσταση: της ανταμοιβής της Ελλάδος για τη μακρά και επίπονη δημοσιονομική προσαρμογή. Η προσαρμογή αυτή είναι πλέον γεγονός.

Μια νέα συμφωνία με τους εταίρους είναι αναγκαία προϋπόθεση για να συνεχιστεί και να ισχυροποιηθεί η ανάκαμψη της οικονομίας που έχει ήδη αρχίσει. Δεν είναι όμως και ικανή από μόνη της να δώσει την αποφασιστική ώθηση που χρειάζεται. Στο μεταίχμιο που βρισκόμαστε σήμερα, απαιτείται ένα ενιαίο συνεκτικό πρόγραμμα ανάπτυξης που θα στηρίζεται στην ενίσχυση της παραγωγικής δυναμικής μέσω επενδύσεων και κυρίως μέσω διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

Πρώτα μέτρα άμεσης εφαρμογής που θα ανοίξουν το δρόμο προς αυτή την κατεύθυνση είναι:

α. Η ολοκλήρωση των μεταρρυθμίσεων που έχουν ξεκινήσει, η συνέχιση των διαρθρωτικών αλλαγών στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών και η ενίσχυση της "έξυπνης οικονομίας". Η περαιτέρω απελευθέρωση επαγγελματιών, καθώς και εκείνων των αγορών αγαθών και υπηρεσιών που, σύμφωνα και με τις προτάσεις του ΟΟΣΑ, παρουσιάζουν σχετική υστέρηση στην ένταση του ανταγωνισμού, θα πρέπει να προωθηθεί με ταχύτερους ρυθμούς. Η στρατηγική των ιδιωτικοποιήσεων καλείται να θέσει ως προτεραιότητα την επιτάχυνση εκείνων των υφιστάμενων διαδικασιών που μπορούν, όπως προαναφέρθηκε, να συμβάλουν στην αύξηση της αποτελεσματικότητας των ιδιωτικοποιούμενων επιχειρήσεων, στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την ενίσχυση της εξωστρέφειας της οικονομίας και – τελικά – στη μείωση του δημόσιου χρέους. Παράλληλα πρέπει να αξιοποιηθούν οι διαθέσιμοι ευρωπαϊκοί πόροι (ΕΣΠΑ, Ευρωπαϊκό Επενδυτικό Σχέδιο) ως κινητήριο μοχλός για την προώθηση της γνώσης και της καινοτομίας και την αξιοποίηση των συγκριτικών μας πλεονεκτημάτων σε τομείς της "έξυπνης οικονομίας", περιλαμβανομένου του τομέα του πολιτισμού και της δημιουργίας.

β. Η διασφάλιση των δημοσιονομικών επιτευγμάτων. Τα δημοσιονομικά επιτεύγματα θα πρέπει να διασφαλιστούν και να εδραιωθούν. Η προσπάθεια οφείλει να επικεντρωθεί στις διαρθρωτικές παρεμβάσεις για την ενίσχυση της αυτοτέλειας και της αποτελεσματικότητας της φορολογικής διοίκησης, με στόχο την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και εισφοροδιαφυγής. Κεντρικοί πυλώνες αυτής της προσπάθειας θα πρέπει να είναι η εφαρμογή σύγχρονων τεχνικών φορολογικού ελέγχου βάσει συστημάτων ανάλυσης κινδύνου και η ενεργοποίηση του περιουσιολογίου.

γ. Η επανεξέταση του καθεστώτος των φοροαπαλλαγών και άλλων ευνοϊκών ρυθμίσεων. Παράλληλα, θα πρέπει να επανεξεταστεί το καθεστώς των φοροαπαλλαγών και άλλων ευνοϊκών φορολογικών ρυθμίσεων, περιλαμβανομένων των μειωμένων συντελεστών ΦΠΑ. Από τώρα θα μπορούν να ξεταστούν, να κοστολογηθούν και να αρχίσουν να αίρονται οι ποικίλες εξαιρέσεις από τις γενικές φορολογικές διατάξεις, εκτός αν αφορούν: (α) κοινωνικές ομάδες που πλήττονται έντονα από την κρίση ή βρίσκονται σε συνθήκες φτώχειας και (β) αναπτυξιακά κίνητρα, η συμβολή των οποίων στην οικονομική ανάπτυξη είναι μείζονος σημασίας.

δ. Η μείωση των φορολογικών συντελεστών και η επανεξέταση της αποδοτικότητας των δημόσιων

δαπανών. Στο βαθμό που υλοποιείται το προηγούμενο μέτρο, μπορούν να μειωθούν οι φορολογικοί συντελεστές, τόσο της άμεσης όσο και της έμμεσης φορολογίας, με θετικές επιδράσεις στην ανάπτυξη, χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η διατηρησιμότητα των δημοσιονομικών μεγεθών. Στο σκέλος των δαπανών, θα πρέπει να συνεχιστεί η προσπάθεια για αποτελεσματικότερη στόχευση των κοινωνικών παροχών, ενώ θα πρέπει να επανεξεταστούν οι υφιστάμενες εξαιρέσεις από τις γενικές διατάξεις του συνταξιοδοτικού συστήματος. Η ενίσχυση του οικονομικού πλαισίου λειτουργίας των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης οφείλει να ολοκληρωθεί, με στόχο την αποτροπή της συσσώρευσης ληξιπρόθεσμων οφειλών, ενώ θα πρέπει να αξιοποιηθεί και να ενισχυθεί το πρόσφατα θεσπισμένο Ανεξάρτητο Δημοσιονομικό Συμβούλιο.

ε. Η αποτελεσματικότερη λειτουργία του κράτους. Θα πρέπει να προωθηθούν οι λοιπές μεταρρυθμίσεις που αφορούν κυρίως τη λειτουργική αποτελεσματικότητα του δημόσιου τομέα, καθώς και την ενίσχυση της διαφάνειας και την εξασφάλιση της ισονομίας. Σε αυτή την κατεύθυνση, θα πρέπει να συνεχιστεί η προσπάθεια ώστε να γενικευθεί η χρήση αυτοματοποιημένων και απρόσωπων διαδικασιών κατά την επικοινωνία και τις συναλλαγές των πολιτών και των επιχειρήσεων με το Δημόσιο, ως ανάχωμα στα φαινόμενα διαφθοράς. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να προχωρήσει η ολοκλήρωση στοιχειωδών προαπαιτούμενων όπως το κτηματολόγιο, αλλά και η προσπάθεια άρσης των χρόνιων αγκυλώσεων στη λειτουργία και την ταχύτητα απονομής της δικαιοσύνης. Βασική προϋπόθεση για την ενίσχυση της λειτουργίας του κράτους είναι η αποτελεσματική αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και η εδραίωση ενός διαφανούς πλαισίου αξιολόγησης και επιβράβευσης της παραγωγικότητας και του επαγγελματικού ήθους.

στ. Η ενίσχυση των ενεργητικών πολιτικών στην αγορά εργασίας και μείωση του αριθμού των ανέργων. Η απορρόφηση των ανέργων αναμένεται ότι θα είναι μια σταδιακή διαδικασία που θα απαιτήσει χρόνο, δεδομένου και του τρέχοντος βαθμού υποαπασχόλησης του εργατικού δυναμικού. Στην αποκλιμάκωση της ανεργίας — και ιδιαίτερα της ανεργίας των νέων και των μακροχρόνια ανέργων — και τη σταδιακή ανάκαμψη του ποσοστού απασχόλησης θα συμβάλουν, πέρα από την ανάπτυξη, και οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, καθώς τίθενται σταδιακά σε εφαρμογή προγράμματα και δράσεις που χρηματοδοτούνται με πόρους που έγιναν διαθέσιμοι από το ΕΣΠΑ της περιόδου 2014-2020. Σημαντικό ρόλο στη μείωση της ανεργίας και στην αντιμετώπιση της διαρθρωτικής της διάστασης θα έχουν δράσεις για προώθηση της απασχόλησης μέσω προγραμμάτων κοινωνικού χαρακτήρα, προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης κ.λπ. Ωστόσο, η ενίσχυση των πολιτικών αυτών θα πρέπει να συνδυαστεί με έλεγχο και αξιολόγηση της αποδοτικότητάς τους, καθώς και με την καταπολέμηση της αδήλωτης και ανασφάλιστης εργασίας.

ζ. Η αποτελεσματική διαχείριση των δανείων σε καθυστέρηση. Η αποτελεσματική διαχείριση των δανείων σε καθυστέρηση θα έχει θετικές και αλυσιδωτές επιδράσεις στην πιστοδότηση της υγιούς επιχειρηματικότητας, καθώς η δυνατότητα των τραπεζών να χορηγήσουν νέες πιστώσεις είναι αλληλένδετη με την ομαλή και έγκαιρη εξόφληση των υφιστάμενων δανείων. Το μοντέλο διαχείρισης που θα επιλεγεί πρέπει: (α) να μη δημιουργεί κίνητρα για αθέτηση οφειλών στους δανειολήπτες που έχουν δυνατότητα να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους και (β) να συνεισφέρει στην εξεύρεση της καταλληλότερης, κατά περίπτωση, λύσης και, εφόσον είναι δυνατόν, στην ελάφρυνση των δανειοληπτών που αποδεδειγμένα βρίσκονται σε πρόσκαιρη δυσχέρεια αποπληρωμής των υποχρεώσεών τους. Βεβαίως, πέρα από την αποτελεσματική διαχείριση, σημαντικό παράγοντα για τη βελτίωση του ποσοστού είσπραξης των απαιτήσεων από τα δάνεια σε καθυστέρηση θα αποτελέσει και η παγίωση θετικών ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης. Η εξέλιξη αυτή θα δημιουργήσει μια αυτοτροφοδοτούμενη διαδικασία μείωσης των προβληματικών δανείων καθώς θα βελτιώνονται οι δυνατότητες αποπληρωμής από νοικοκυριά και επιχειρήσεις.

η. Η εξασφάλιση ομαλής χρηματοδότησης της ελληνικής οικονομίας. Η δυνατότητα του τραπεζικού συστήματος να χρηματοδοτήσει την πραγματική οικονομία εξαρτάται όχι μόνο από την κεφαλαιακή επάρκεια, αλλά και από τη ρευστότητά του. Οι τράπεζες, μετά τις πρόσφατες αυξήσεις κεφαλαίων, έχουν επαρκή κεφαλαιακή βάση, αλλά οι πιέσεις που δέχεται η ρευστότητά τους — ιδίως κατά τους τελευταίους μήνες — παραμένουν έντονες. Το υπόλοιπο των καταθέσεων είναι σήμερα σημαντικά μικρότερο σε σχέση με αυτό που υπήρχε πριν από την εκδήλωση της κρίσης, ενώ οι τράπεζες δεν έχουν ακόμη πρόσβαση στις αγορές χρήματος. Κατόπιν της τελευταίας απόφασης του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ (4 Φεβρουαρίου 2015) για αποκλεισμό από τις αποδεκτές εξασφαλίσεις των τίτλων που έχει εκδώσει ή εγγυηθεί το Ελληνικό Δημόσιο, η αξία των τίτλων στο χαρτοφυλάκιο των ελληνικών τραπεζών που είναι αποδεκτοί για χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα έχει περιοριστεί σημαντικά. Οι τράπεζες μπορούν να αντλήσουν χρηματοδότηση μέσω του έκτακτου μηχανισμού της Τράπεζας της Ελλάδος (ELA), πράγμα που, με βάση τους κανόνες του Ευρωσυστήματος, αναγκαστικά συνεπάγεται σημαντικά υψηλότερο κόστος χρηματοδότησης. Γι' αυτό πρέπει σύντομα να υλοποιηθεί η πρόσφατη συμφωνία με το Eurogroup και τους τρεις θεσμούς, ώστε να ανακληθεί η απόφαση αυτή.

Τα τελευταία χρόνια διανύσαμε ένα δύσβατο δρόμο με υψηλό κόστος για όλη την ελληνική κοινωνία. Αν αντιμετωπίσουμε τις σχετικά περιορισμένες εκκρεμότητες προκειμένου να κλείσει η πρώτη φάση της προσπάθειας που άρχισε το 2010 και να μπορέσουμε να μπούμε σε μια νέα φάση, τότε οι αναπτυξιακές δυνατότητες της οικονομίας θα ενισχυθούν σημαντικά. Η ταχεία ανάπτυξη θα επιτρέψει να εφαρμοστούν πιο αποτελεσματικές πολιτικές για την αποκατάσταση της κοινωνικής συνοχής που έχει πληγεί, με κύριους στόχους τη μείωση της ανεργίας και τη διόρθωση των ανισοτήτων στην κατανομή του κόστους της προσαρμογής. Προϋπόθεση όμως για να συμβεί αυτό είναι να παραμείνουμε προσηλωμένοι στην ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας και να υλοποιήσουμε το συντομότερο δυνατόν την πρόσφατα συναφθείσα συμφωνία.

